

ФУҚАРОЛИК СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ҚАЙТА КЎРИШДАГИ АЙРИМ ПРОЦЕССУАЛ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАР ЮЗАСИДАН

Юнусов Элбек Абдулхаевич

Судьялар Олий мактаби тингловчиси

Аннотация: Мақолада фуқаролик судларида ишларни апелляция, кассация ва тафтиш тартибида қайта кўришнинг назарий-ҳуқуқий асослари айрим жиҳатлари таҳлил қилинган. Муаллиф фуқаролик суд ишларни апелляция, кассация ва тафтиш тартибида қайта кўришни қонунчилик ҳужжатлари ва шу соҳани ўрганувчи олимлар қарашлари асосида ўрганди. Фуқаролик судларида ишларини апелляция, кассация ва тафтиш тартибида қайта кўришнинг фуқаролик процессуал қонунчилиги билан тартибга солинганлиги таъкидланади. Қонунчиликка ўзгартиришлар киритиш таклифи берилган.

Калит сўзлар: қайта кўриш, қонунийлик, асослилик ва адолатлилик, апелляция, кассация, тафтиш, пленум қарори.

Аннотация. В статье анализируются некоторые аспекты теоретико-правовых основ пересмотра судебных актов в гражданских судах. Автор изучил порядок пересмотра судебных актов в апелляционном, кассационном и ревизионном порядке на основе законодательных актов и мнений ученых, изучающих данную область. Утверждается, что пересмотр судебных актов в гражданских судах регулируется гражданским процессуальным законодательством. Даются предложения по изменении законодательства.

Ключевые слова: пересмотр, законность, обоснованность, справедливость, апелляция, кассация, ревизия, понятие судопроизводства в гражданских судах, цели, задачи, постановление пленума.

Кириш.

Суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилган изчил ислоҳотлар натижасида суд қарорлари қонуний, асосли ва адолатли қабул қилинганини текширишнинг фуқаролар учун қулай ва соддалаштирилган тартиби яратилди.

Вилоят ва унга тенглаштирилган судларда кассация ва тафтиш инстанциялари, Олий судда тафтиш ва Раёсат инстанциялари жорий этилиб, ўрта бўғин судларида иш юритиш тартиби тубдан ўзгарди.

Ушбу тартиб бўйича ягона суд амалиётини таъминлаш лозимлиги инобатга олиниб, суд қарорларини қайта кўришда қонунларни тўғри қўллаш юзасидан Олий суд пленумининг қарорлари қабул қилиб келинади.

Бироқ, янгиланишларининг изчил давом этиши суд ҳужжатларини қайта кўриш жараёнини доимий ўргниб, такомиллаштириб боришни талаб этади. Шунга кўра, суд ҳужжатларни қайта кўришнинг амалда тартибидаги айрим ҳолатлар ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилишга ҳаракат қилинди.

Фуқаролик ишларини апелляция ва кассация тартибида қайта кўришнинг ўзига хос жиҳатлари ва такомиллаштириш масалалари

Суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилган изчил ислоҳотлар натижасида суд қарорлари қонуний, асосли ва адолатли қабул қилинганини текширишнинг фуқаролар учун қулай ва соддалаштирилган тартиби яратилди. Вилоят ва унга тенглаштирилган судларда кассация ва тафтиш инстанциялари, Олий судда тафтиш ва Раёсат инстанциялари жорий этилиб, ўрта бўғин судларида иш юритиш тартиби тубдан ўзгарди.

Натижада, вилоят ва унга тенглаштирилган судларнинг амалиётини бир хил ва тўғри йўлга қўйишга қаратилган раҳбарий кўрсатмаларни ишлаб чиқиш ва амалдаги Пленум қарорларини процессуал қонунчиликдаги ўзгартиришларга мувофиқлаштириш заруратини келтириб чиқарди.

Хусусан, 2024 йил 1 январдан Фуқаролик процессуал кодексига киритилган ўзгартириш ҳамда қўшимчалар фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтирди. Бу ўринда апелляция ва кассация институтларининг такомиллаштирилиши, суд қарорларининг қонунийлиги,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

асослилиги ва адолатлилигини текшириш механизми ўзгартирилиши, апелляция, кассация инстанция судларининг ваколатлари кенгайтирилиши билан боғлиқ янгиланишлар киритилди.

Амалга жорий этилган суд қарорларини қайта кўришнинг янги тартибига кўра:

- биринчи инстанция судида кўрилган ишларни вилоят ва унга тенглаштирилган судларда апелляция ёки кассация тартибида қайта кўриб чиқиш;
- апелляция ёки кассация тартибида кўрилган ишларни ушбу судларда тафтиш тартибида қайта кўриб чиқиш;
- тафтиш тартибида кўрилган ишларни Олий суднинг судлов ҳайъатларида, судлов ҳайъатлари томонидан кўрилган ишларни Олий суднинг Раёсатида тафтиш тартибида қайта кўриб чиқиш назарда тутилган.

Шунингдек, вилоят ва унга тенглаштирилган судлар томонидан ишни янгидан кўриш учун қўйи судларга юбориш тартиби бекор қилиниб, уларга якуний қарор қабул қилиш масъулияти юклатилган.

Пленум қарори 50 банддан иборат бўлиб, уни ишлаб чиқишдан мақсад — судлар томонидан процессуал қонун нормаларини бир хилда ва тўғри қўлланилишини таъминлашдан иборат.

Ҳужжатда апелляция, кассация тартибида суд қарорларини қайта кўришда келиб чиқадиган айрим процессуал масалалар бўйича зарур тушунтиришлар берилган.

Хусусан, унда апелляция, кассация инстанцияси судларида иш юритишнинг асослари келтирилган. Процессуал қонунда апелляция ёки кассация шикоят билан муружаат қилиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар рўйхати белгиланган бўлиб, шикоят бериш ҳуқуқи ушбу шахсларнинг ҳуқуқий ворисларига ҳам ўтиши қайд этилган.

Бундай ҳуқуқ вояга етмаган, васий ва ҳомийга эга бўлган шахсларнинг қонуний вакилларига ҳам берилган. Шикоят берувчи шахснинг вакилига нотариал тасдиқланган тарзда берилган ишончномада эса, шикоят бериш ва уни имзолаш каби ваколатлар махсус кўрсатилган бўлиши лозим.

Шунингдек, Пленум қарорида шикоят келтирилмайдиган суд ҳужжатлари, апелляция, кассация шикоятини (протестини) бериш тартиби, муддатлари, ушбу муддатларни ҳисоблаш, тиклаш, суд ҳаражатларига доир масалалар юзасидан ҳам тушунтириш берилган. Шикоятни (протестни) қабул қилиш масаласини ҳал этиш,

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

суд ҳужжатлари ижросини тўхтатиш, ишни биринчи инстанция қоидалари бўйича кўриш, далилларни текшириш, шикоят (протест) важларига ҳуқуқий баҳо бериш каби бошқа бир қатор масалалар юзасидан ҳам тушунтиришлар берилган.

2024 йил 1 январга қадар амалда бўлган фуқаролик процессуал қонунчилигига кўра, апелляция шикоятини (протестини) қабул қилиш масаласи ишни кўрган суд томонидан амалга ошириб келинган.

Эндиликда бу ваколат вилоят ва унга тенглаштирилган апелляция, кассация инстанцияси судининг судьясига берилди.

Шу сабабли тушунмовчиликларнинг олдини олиш мақсадида Пленум қарорида апелляция, кассация шикоятини (протестини) йўллаш ва юбориш, ишни кўрган суд эса, шикоятни (протестни) иш билан бирга вилоят ва унга тенглаштирилган судга юбориш тартиби юзасидан аниқ тушунтириш берилгани жуда муҳим. Қарорда суд ҳужжатини қабул қилган суд берилган шикоятни (протестни) процессуал қонуннинг бирон-бир талабларига мос эмаслиги асоси билан қайтариш масаласини ҳал қилишга ҳақли эмаслиги тушунтирилган.

Маълумки, процессуал қонунда апелляция, кассация шикоятини (протестини) бериш муддатлари бир ва олти ой деб белгиланган. Ушбу муддатларни тиклашни апелляция, кассация инстанцияси судининг судьяси яқка тартибда ҳал қилади.

Қонун ҳужжатларида бу муддатларни тиклаш учун асослар, сабаблар ва омиллар келтирилмаганлиги боис бир хил суд амалиётини яратиш қийин кечаётган эди. Шунинг учун қарорда шикоят билан муурожаат қилиш муддатини тиклаш масаласини ҳал қилишда бунга тўсқинлик қилган объектив ҳолатларга қандай омиллар кириши, хусусан, жисмоний шахсларнинг касаллиги, оилавий аҳволи ва бошқа ҳолатлар узрли сабаблар ҳисобланиши тушунтирилиб, судьянинг муддатни тиклаш ҳақидаги хулосалари шикоятни (протестни) қабул қилиш, қабул қилишни рад этиш ҳақидаги ажримларда асослантирилиши лозимлиги кўрсатилган.

Шу билан бирга, Фуқаролик процессуал кодексида белгиланган шикоят (протест) бериш муддатларини тиклаш учун уч ой қатъий ҳисобланиши қайд этилган. Ушбу уч ойлик муддат ўтгандан сўнг берилган шикоят (протест) бўйича процессуал муддат тикланмайди.

Пленум қарорида шикоят (протест) бериш муддати узрли деб топилган сабабларга асосан тикланганда, иш бўйича бошқа шахслар томонидан ўтказиб

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

юборилган муддатни, ўтказиб юборилиши сабабларидан қатъи назар, тиклаш тўғрисидаги масалани кўшимча равишда ҳал қилиш талаб этилмаслиги ҳам батафсил тушунтирилган. Бундай шикоят (протест) тегишли талабларга риоя этган ҳолда апелляция, кассация муҳокамаси тугаганига қадар шу инстанция судига берилиши мумкин ва умумий асосларда кўриб чиқилиши лозим.

Чунки апелляция, кассация инстанцияси суд ҳужжатини шикоятда (протестда) келтирилган важлар доирасида эмас, тўлиқ ҳажмда текшириб чиқиши шарт бўлиб, битта ёки бир нечта шахс томонидан шикоят (протест) берилишидан қатъи назар, суд ҳужжатининг қонунийлиги, асослилиги ва адолатлилиги тўлиқ текширилади.

Пленум қароридаги асосий тушунтиришлардан яна бири процессуал қонунчиликка киритилган янги процессуал ҳаракат, яъни фақат апелляция, кассация инстанция судлари ваколати ҳисобланган ишни биринчи инстанция судида иш юритиш қоидалари бўйича кўриш тартибидир. Бу норма бошқа процессуал қонунлар қаторида Фуқаролик процессуал кодексига ҳам киритилган бўлиб, Пленум қарорида айнан шу тартибда иш юритиш қоидалари ёритилган.

Хусусан, қонунга кўра, урта ҳолатда:

биринчидан, билдирилган талаб бўйича суд томонидан қарор қабул қилинмаган бўлса;

иккинчидан, иш судда иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган, аммо суд мажлисининг вақти ва жойи тўғрисида хабардор қилинмаган шахсларнинг йўқлигида кўрилган бўлса;

учинчидан, ишда иштирок этишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисидаги масала ҳал қилинган бўлса, ишни биринчи инстанция судида иш юритиш қоидалари бўйича кўришга йўл қўйилади.

Айнан шундай процессуал хатоликларга йўл қўйилгандагина суд ишни янгидан кўришга юбормасдан, биринчи инстанция судида иш юритиш қоидалари бўйича кўришга ўтиши ва бу ҳақида асослантирилган ажрим чиқариши лозим.

Пленум қарорида ушбу процессуал ҳаракатнинг яна бир муҳим жиҳати кенг ёритилган. Яъни ишда иштирок этишга жалб қилинмаган ёки хабардор қилинмаган шахслар апелляция, кассация инстанциясида қатнашганда улар томонидан биринчи инстанция судида муҳокама предмети бўлмаган, жумладан, қарши даъво тартибда келтирилган янги моддий-ҳуқуқий даъво талаблар, шунингдек, даъво муддатини

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

қўллаш ҳақидаги талаблар қўйилган бўлса, суд томонидан бу талаблар қабул қилиниши ва кўрилиши лозимлиги тушунтирилди.

Шу билан бирга, Пленум қарорида бошқа бир қатор процессуал ҳаракатларга оид тушунтиришлар ҳам берилган. Хужжат суд ишни кўришда аниқлаши лозим бўлган ҳолатлар, далилларни текшириш, шикоят (протест) важларини тўлиқ ўрганиш ва уларнинг ҳар бирига тегишли ҳуқуқий баҳор бериш, моддий ва процессуал ҳуқуқ нормаси бузилиши ёки нотўғри қўлланилиши ҳолатларининг тўғри талқин қилинишига бағишланган.

Ушбу Пленум қарори фуқароларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини суд орқали ишончли ҳимоя қилишга қаратилган. Бу хужжат судларнинг процессуал қонунни тўғри қўллаши учун муҳим ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади.

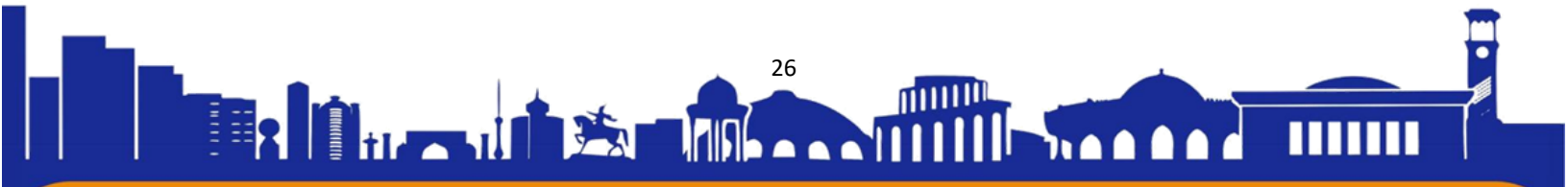
Фуқаролик ишларини тафтиш тартибида қайта кўришнинг ўзига хос жиҳатлари ва такомиллаштириш масалалари

Ўзбекистон Республикаси суд-ҳуқуқ ислохотлари судларни фуқароларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилувчи орган сифатида халққа янада яқинлаштирди. Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш ҳамда судлар фаолияти самарадорлигини ошириш имконини берадиган муҳим ўзгаришлар амалиётга жорий қилинди.

Судлар фаолиятига суд қарорларининг қонуний, асосли ва адолатлилигини текширишнинг фуқароларга қулай янги тартиби жорий этилди.

Процессуал қонунчиликка суд қарорларини қайта кўришнинг янги тартиби жорий этилгани, ушбу тартиб бўйича ягона суд амалиётини таъминлаш лозимлиги инобатга олиниб, суд қарорларини тафтиш тартибида қайта кўришда қонунларни тўғри қўллаш юзасидан Олий суд пленумининг қарорлари қабул қилинди.

Жумладан, Олий суд пленумининг «Судлар томонидан фуқаролик ишларини тафтиш тартибида кўришнинг айрим масалалари тўғрисида»ги қарорда фуқаролик ишларини тафтиш тартибида қайта кўриш жараёнида судлар томонидан моддий ҳуқуқ нормалари тўғри қўлланилиши ва процессуал қонун талабларига риоя этилишини текширишга доир муҳим тушунтиришлар ўз ифодасини топган.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

Айниқса, амалиётда кенг муҳокама бўлаётган, яъни давлат бошқаруви органлари, ташкилотлар ва айрим фуқаролар фақат даъво ариза (ариза) улар томонидан берилган ҳолдагина суд ҳужжати устидан тафтиш тартибида шикоят бериши мумкинлиги, акс ҳолда шикоятни қабул қилиш рад этилиши каби фикрларга чек қўйиш мақсадида бу масалага аниқлик киритилди. Яъни, Савдо-саноат палатаси ўз аъзолари манфаатида судга даъво аризаси билан мурожаат қилган ёки қилмаганлигидан қатъи назар, суд ҳужжати устидан тафтиш тартибида шикоят бериш мумкин.

Биринчи инстанция судининг апелляция ёки кассация тартибида кўрилган ҳал қилув қарори, ажрими, қарори ҳамда апелляция ёки кассация инстанцияси судининг ажрими устидан қуйидагилар томонидан тафтиш тартибида шикоят (протест) берилиши мумкин:

ишда иштирок этувчи шахслар, шунингдек ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақидаги масала суд томонидан ҳал этилган шахслар;

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил, бундан тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган низолар мустасно;

прокурор иштирокида кўрилган иш бўйича, шунингдек ишда иштирок этувчи шахсларнинг, ишда иштирок этишга жалб қилинмаган, аммо ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақидаги масала суд томонидан ҳал этилган шахсларнинг мурожаатлари мавжуд бўлган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг ўринбосарлари, вилоят прокурори, унга тенглаштирилган прокурорлар ва уларнинг ўринбосарлари.

Қорақалпоғистон Республикаси суди, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий суди томонидан тафтиш тартибида кўрилган ишлар бўйича суд ҳужжатлари устидан, шунингдек ушбу судларнинг ва Ўзбекистон Республикаси Олий судининг биринчи инстанцияси бўйича қабул қилинган ҳамда апелляция ёки кассация тартибида кўрилган суд ҳужжатлари устидан Ўзбекистон Республикаси Олий судининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатига тафтиш тартибида:

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унинг ўринбосарлари прокурор иштирокида кўрилган иш бўйича, шунингдек ушбу модда биринчи қисмининг иккинчи хатбошисида кўрсатилган шахсларнинг мурожаатларига асосан протест келтириши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида тафтиш тартибида кўрилган ишлар бўйича суд ҳужжатлари устидан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатига:

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори — прокурор иштирокида кўрилган иш бўйича, шунингдек, ушбу модда биринчи қисмининг иккинчи хатбошисида кўрсатилган шахсларнинг мурожаатига асосан тафтиш тартибида протест келтириши мумкин.

Қорақалпоғистон Республикаси судининг, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судларининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати — тегишли фуқаролик ишлари бўйича туманлараро, туман, шаҳар судлари томонидан биринчи инстанция бўйича қабул қилинган ва апелляция ёки кассация тартибида кўриб чиқилган суд ҳужжатлари устидан берилган;

Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий суди — ҳудудий ҳарбий судлар томонидан биринчи инстанция бўйича қабул қилинган ва апелляция ёки кассация тартибида кўриб чиқилган суд ҳужжатлари устидан берилган;

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати:

Қорақалпоғистон Республикаси судининг, вилоятлар, Тошкент шаҳар судларининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий судида апелляция ёки кассация ва тафтиш тартибида кўрилган тегишли фуқаролик ишлари бўйича туманлараро, туман, шаҳар судлари, ҳудудий ҳарбий судлар томонидан биринчи инстанция бўйича қабул қилинган суд ҳужжатлари устидан берилган;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Қорақалпоғистон Республикаси суди, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий суди томонидан биринчи инстанция бўйича қабул қилинган ва апелляция ёки кассация тартибида кўриб чиқилган суд ҳужжатлари устидан берилган тафтиш тартибидаги шикоятларни (протестларни) кўриб чиқади.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг ва Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида тафтиш тартибида кўрилган ишлар бўйича қабул қилинган суд ҳужжатлари устидан келтирилган протести Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Раёсати томонидан кўрилади.

Қорақалпоғистон Республикаси судининг, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судларининг фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий судида тафтиш тартибида кўрилиши лозим бўлган шикоят (протест) мазкур судлар номига йўлланади, бироқ ҳал қилув қарорини қабул қилган судга берилади.

Ҳал қилув қарорини қабул қилган суд шикоят (протест) келиб тушган кундан эътиборан беш кунлик муддатда шикоятни (протестни) ишни тафтиш тартибида кўрадиган судга иш билан бирга юбориши шарт.

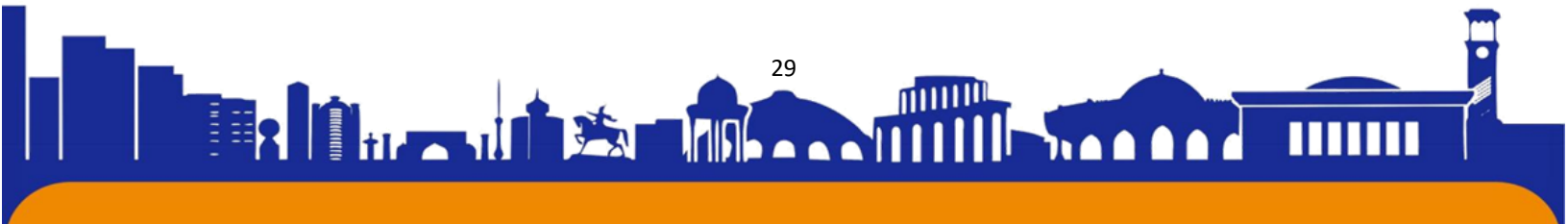
Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида тафтиш тартибида кўрилиши лозим бўлган шикоят (протест) бевосита Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатига берилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатига тафтиш тартибидаги протести бевосита Ўзбекистон Республикаси Олий судига берилади.

Тафтиш тартибидаги шикоят (протест) биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори, ажрими, қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан бир йил ичида берилади.

Қорақалпоғистон Республикаси судига, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судларига, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий судига тафтиш тартибида шикоят (протест) бериш муддати кассация инстанцияси суди томонидан ажрим чиқарилгунига қадар ўтган тақдирда, шикоят (протест) кассация инстанцияси суди томонидан ажрим қабул қилинган кундан эътиборан уч ой ичида берилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатига тафтиш тартибида шикоят (протест) бериш муддати Қорақалпоғистон Республикаси суди, вилоятлар ва Тошкент шаҳар судлари, Ўзбекистон Республикаси Ҳарбий суди томонидан тафтиш тартибида ажрим чиқарилгунига

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

қадар ўтган тақдирда, шикоят (протест) ушбу судлар томонидан ишни тафтиш тартибида кўриш натижалари бўйича ажрим қабул қилинган кундан эътиборан уч ой ичида берилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди раисининг, Ўзбекистон Республикаси Бош прокурорининг протести ушбу ФПКнинг 419⁴-моддасининг биринчи қисмида кўрсатилган шахслар муурожаат қилган кундан эътиборан уч ой ичида, лекин Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъати томонидан ишни тафтиш тартибида кўриш натижалари бўйича ажрим қабул қилинган кундан эътиборан олти ойдан ортиқ бўлмаган муддатда Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Раёсатига киритилиши мумкин.

Тафтиш тартибидаги шикоят (протест) беришнинг ўтказиб юборилган муддати шикоят (протест) берган шахснинг илтимосномаси бўйича суд (судья) томонидан, агар илтимоснома шикоятни (протестни) бериш муддати ўтган кундан эътиборан уч ой ичида берилган ва шикоятни (протестни) бериш муддати ўтказиб юборилишининг сабаблари узрли деб топилган бўлса, тикланиши мумкин.

Тафтиш тартибидаги шикоятни шикоят бераётган шахс ёки унинг вакили имзолайди.

Тафтиш тартибидаги протест уни келтирган прокурор томонидан имзоланган бўлиши керак.

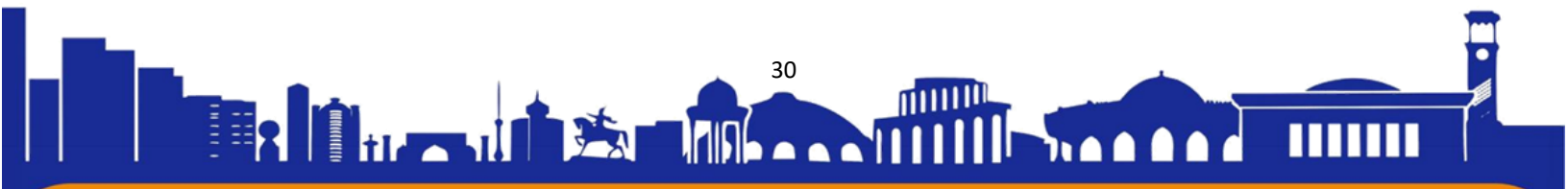
Тафтиш тартибидаги шикоятда (протестда) шикоятни (протестни) берган шахснинг ёхуд унинг вакилининг телефонлари ва факслари рақамлари, электрон почта манзили кўрсатилиши мумкин.

Тафтиш тартибидаги шикоятга қуйидагилар илова қилинади:

давлат божи ва почта харажатлари тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

тафтиш тартибидаги шикоят вакил томонидан имзоланган ҳолларда, унинг имзолашга бўлган ваколатларини тасдиқловчи ҳужжат.

Прокурор иштирокисиз кўрилган иш бўйича тафтиш тартибидаги протестга ушбу ФПКнинг 419⁴-моддаси биринчи қисмининг иккинчи хатбошисида кўрсатилган шахсларнинг протест келтиришга асос бўлиб хизмат қилган муурожаатининг кўчирма нусхаси илова қилинади.

Тафтиш тартибидаги шикоят (протест) ишда иштирок этувчи шахсларнинг сонига қараб кўчирма нусхалари билан бирга судга тақдим этилади, бундан электрон ҳужжат тарзида юбориладиган тафтиш тартибидаги шикоят (протест) мустасно.

Зарур ҳолларда, судья тафтиш тартибида шикоят (протест) берган шахс зиммасига шикоятга (протестга) илова қилинган ёзма материалларнинг кўчирма нусхаларини ишда иштирок этувчи шахсларнинг сонига қараб тақдим этиш мажбуриятини юклатиши мумкин.

Тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) қайтариш тўғрисидаги ажримда шикоятни (протестни) қайтариш асослари кўрсатилади, шикоятни беришда тўланган давлат божини қайтариш ҳақидаги масала ҳал этилади.

Тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) қайтариш тўғрисидаги ажримнинг кўчирма нусхаси шикоятни (протестни) берган шахсга шикоят (протест) ва унга илова қилинган ҳужжатлар билан бирга юборилади.

Тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) қайтариш тўғрисидаги ажрим бекор қилинган тақдирда, шикоят (протест) дастлаб судга мурожаат қилинган кунда берилган ҳисобланади.

Тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) иш юритишга қабул қилиш тўғрисидаги ажримда шикоятни (протестни) кўриб чиқиш учун суд мажлисини ўтказиш вақти ва жойи кўрсатилади.

Тафтиш тартибида шикоят (протест) берган шахс, шунингдек ишда иштирок этувчи шахслар ишни тафтиш инстанциясида кўриш вақти ва жойи ҳақида хабардор қилинади. Иш муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида белгиланган тартибда хабардор қилинган шахсларнинг келмаганлиги ишнинг тафтиш тартибида кўрилишига тўсқинлик қилмайди.

Ишда иштирок этувчи шахсларнинг илтимосномасига кўра, тафтиш инстанцияси суди (судьяси) суд ҳужжатларининг ижросини тафтиш инстанциясида иш юритиш тамомлангунига қадар тўхтатиб туришга ҳақли.

Тафтиш тартибидаги шикоятни Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатида кўриб чиқиш учун ўтказишни рад этиш тўғрисидаги ёки тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) иш юритишга қабул қилиш ва кўриб чиқиш учун судлов ҳайъатига ўтказиш ҳақидаги ажрим

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

шикоят (протест) келиб тушган кундан эътиборан бир ойдан кечиктирмай, иш талаб қилиб олинган тақдирда эса икки ойдан кечиктирмай чиқарилади.

Тафтиш тартибидаги шикоятни (протестни) ўрганиш натижалари бўйича чиқарилган ажримнинг кўчирма нусхаси шикоят берган шахсга ФПКнинг 270-моддасида назарда тутилган тартибда юборилади.

Тафтиш инстанцияси судининг ажримда, қарорда баён қилинган кўрсатмалар мазкур ишни янгидан кўраётган суд учун мажбурийдир.

Тафтиш инстанцияси суди у ёки бу далилнинг ишончлилиги ёки ишончсизлиги тўғрисидаги, айрим бир далилларнинг бошқаларидан устунлиги ҳақидаги, иш янгидан кўрилган тақдирда қандай қарор чиқарилиши кераклиги тўғрисидаги масалаларни олдиндан ҳал қилиб қўйишга ҳақли эмас.

Шунингдек, процессуал қонун нормаларини бир хилда ва тўғри қўлланилиши амалиётини шакллантириш мақсадида вилоят ва уларга тенглаштирилган судларга ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатига фуқаролик ишларини тафтиш тартибида кўриш суд амалиётини умумлаштириб бориш тавсия этилган.

Ушбу ўзгаришлар фуқаролик ишларининг сифатли ва ўз вақтида кўрилишига, суд қарорларини қайта кўришда вилоят судларининг ҳамда уларга тенглаштирилган судларнинг имкониятларидан самарали фойдаланишга, фуқароларнинг шикоят қилиш ҳуқуқидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтиради. Шунингдек, ортиқча сарсонгарчиликка йўл қўймасликка хизмат қилади.

Амалда мавжуд эхтимолий муаммолар ва уларни бартараф қилиш юзасидан юзасидан таклифлар:

1.Муаммо: Фуқаролик процессуал кодекси 279⁵-моддаси 5-қисмида “апелляция ва кассация” ҳамда “кассация инстанцияси” жумлаларида – “ва” ҳамда “кассация” сўзлари нотўғри ишлатилган деган фикрдамиз.

Таклиф: “ва” сўзининг ўрнига - “ёки”, “кассация” сўзининг ўрнига – “тафтиш” сўзларини тишлатиш.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-7

2.Муаммо: Фуқаролик процессуал кодекси 20-моддаси 2-қисмида - “Ишни биринчи инстанция судида кўрган судья шу ишни апелляция, кассация ёки тафтиш инстанцияси судида кўришда иштирок этиши мумкин эмас”, деб кўрсатилган. Амалда судья тумандан шаҳар ёки вилоят судига ишга ўтадиган бўлса, унинг 1-инстанцияда кўрган, лекин мазмунан тугаланмаган ишлари юзасидан келиб тушган шикоятларни кўриш ваколатига аниқлик киритиш

Таклиф: ФПК 20-моддаси 2-қисмини қуйидагича ўзгартириш – “Ишни биринчи инстанция судида кўриб, мазмунан ҳал этган судья шу ишни апелляция, кассация ёки тафтиш инстанцияси судида кўришда иштирок этиши мумкин эмас.”, деб ўзгартириш.

3.Муаммо: 1-чи инстанция томонидан низосиз талаблар бўйича чиқарилган суд буйруқлари юзасидан фуқаролар тўловни амалга оширмаган ҳолда суд буйруғини бекор қилишга ариза ёзиб кетишмоқда. ФПК 181-модасига кўра, суд буйруғи бекор қилинмоқда. Фуқаро суд буйруғи чиқаришга берилганидан беҳабар. Ҳамда унга тўловга қўшимча равишда давлат божи ҳам юкланмоқда. Бу суд учун ҳам, фуқаро учун ҳам ортиқча харажат ва оворагарчилик.

Таклиф: суд буйруғини бериш тўғрисида ариза талабномадан ашқари, судга берилган ариза нусхасини фуқарога юборлиганлигини тасдиқловчи ҳужжатни илова қилиш.

4.Муаммо: судга ариза ёки шикоят ариза берилганда, уни рад қилинса, қайтарилса, қўрмасдан қолдирилса асословчи ажрим чиқариш талаби мавжуд. Бироқ шу ҳужжат электрон тизим орқали юборилса, девонхона ходимининг ўзи томонидан “ҳеч қандай асоссиз қайтариш тугмасини босиш орқали” ҳужжатларни қабул қилмаслик имконияти мавжуд. Бу фуқаролар норозилиги ортишига сабаб бўлади.

Таклиф: Ахборот тизими бўйича мутахассисларга мурожаат қилиб ёки иш юритиш йўриқномасига мурожаатларни қайтариш бўйича ҳолатга аниқлик киритиш ва бартараф этиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. 130-134-модалар.
2. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси. –Тошкент. Адлия вазирлиги. Адолат. 2022.
3. Фуқаролик процессуал ҳуқуқи. Дарслик. Муаллифлар жамоаси. –Тошкент ТДЮУ. 2020. –Б. 41
4. Z.Esanova. Fuqarolik protsessual huquqi. Darslik. –Toshkent. Yuridik adabiyotlar publish. 2022. –Б.18.
5. Ш.Шорахметов. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодексига шарҳлар. –Тошкент. ТДЮИ. 2016. –Б.13.
6. <https://my.sud.uz/> портали.

